

Библиотечните фондове като средство за научна комуникация между музеите в България

Петя Толева

Регионален археологически музей Пловдив

Гл. библиотекар

Email: p_toleva@abv.bg

Абстракт: Настоящата статия има за цел да представи нов модел на научна комуникация между музеите в България чрез разглеждане на библиотечните им колекции. Като форма на сътрудничество се предлагат новите информационно-комуникационни технологии, които вече са навлезли в практиките на обществените библиотеки. Илюстрират се създадените електронни и обединени онлайн каталози на българските обществени библиотеки, важни за дигитализацията на културното наследство. Прави се опит да се докаже необходимостта от прилагането на такива модели на комуникация сред българските музеи, предвид значението на библиотечните фондове за съхранение, използване и разпространение на знание. Още повече, развитието на такива библиотеки, известни като „специални библиотеки”, тяхното задълбочено изследване, ще допринесе и за развитието на научно-изследователската дейност в българските музеи.

Ключови думи: музеи, специални библиотеки, научна комуникация, библиотечни колекции, електронни каталози, онлайн обединени каталози, дигитализация, културно наследство

Petya Toleva

The Regional Archaeological museum Plovdiv

Head librarian

Email: p_toleva@abv.bg

The library funds as agents of scientific communication between the museums in Bulgaria

Abstract: The purpose of this article is to present a new model of scientific communication between the museums in Bulgaria by considering their library collections. The article focuses on the new information and communication technologies as a form of cooperation, which are already implemented and used in the activities of the public libraries. Also it illustrates the electronic and united online catalogues, associated with the digitalization of the cultural heritage. The author argues that the application of such models in Bulgarian museums is necessary because the library funds are important to preservation, using and dissemination of knowledge. On the other hand, the development of the libraries in the museums, which are known as *special libraries* and their extensive analysis will contribute to development of research in Bulgarian museums.

Key words: museums, special libraries, scientific communication, library collections, electronic catalogues, online union catalogues, digitalization, cultural heritage

„Библиотеката е сърце на обществото, а културните институции изграждат неговата кръвоносна система”, Робърт Дарнтън

Комуникацията е ненадмината част от обществените отношения. Като културни институции музеите проявяват различни форми на взаимовръзки по между си, опирайки се основно на профила си и на артефактите, които съхраняват във фондовете си. Това е естествена комуникация, традиционно поддържана от години. Комуникационната връзка, обаче, трябва да бъде базирана не само на натрупан опит и знания. Тя се осъществява в действителното своеобразно социално действие, подчиняващо се на комуникационните условия, съществуващите реалности и на спецификата на информационна среда. Усъвършенстването на средствата на комуникация е пряко свързано с подобряване качеството на самата комуникация.

Музеите освен културни институции са и научни хранилища, където се съхраняват и библиотечни колекции. Тези колекции досега не са изследвани в каква степен са развити и достъпни за общността (граждани, научни и музейни работници, студенти, докторанти и т.н.), обслужвана от съответните музеи. В някои от музеите те са част от музейния фонд (основен и научен), в други - са подредени в библиотека. Настоящата статия акцентира върху търсене на нов модел на научна комуникация между българските музеи чрез разкриване на тези специални библиотечни фондове. За целта се предлага въвеждането на новите информационно-комуникационни технологии, които вече са навлезли в практиките на обществените библиотеки и благодарение на това те създават устойчиви връзки помежду си. Авторката се опитва да докаже необходимостта от прилагането на такива модели на комуникация и сред българските музеи, предвид значението на библиотечните фондове за образованието, за съхранението и разпространението на знание. Още повече, развитието на такива библиотеки, известни като „специални библиотеки”, тяхното задълбочено изследване, ще допринесе и за развитието на научно-изследователската дейност в българските музеи.

Разчупване на традиционното или разчупване на комуникацията в традиционното

На каква основа е възможна съвременната научна комуникация между българските музеи – разкриването и формирането на тази основа може да способства за анализ на общите и специфичните черти на една от водещите видове дейности на посочените институции – информационното обслужване на целевата им група.

Според българското законодателство, „музеят е културна и научна организация, която издирва, изучава, опазва и представя културни ценности, природни образци и антропологични останки с познавателна, образователна и естетическа цел” [1]. Министерството на културата регистрира музеите, първо, по териториален обхват на национални, регионални и местни; второ, по форма на собственост - държавни, общински, частни и със смесено участие [2]. Всички те организират своите дейности в основен, обменен и научно-спомагателен фонд. В основен фонд се включват движими културни ценности с изключително научно и културно значение - национално богатство, както и тези, които съответстват на тематичния обхват на музея. Обменният фонд включва движими културни ценности, които не съответстват на тематичния обхват на музея, както и многократно повтарящите се културни ценности от основния му фонд. В последния, научно-спомагателния фонд, попадат предмети и други материали от значение за изследователската, експозиционната и образователната дейност на музея [3]. Според научната и културната област, към която се отнасят,

движимите културни ценности са: археологически, етнографски, исторически, художествени, природни, технически, архивни, книжовни и литературни [4].

Музеите и тяхното дело са обект на *музеологията*, която според българския музеен изследовател, Симеон Недков, е интердисциплинарна обществена наука, извършваща едновременно фундаментални научни изследвания и приложни проучвания. Недков изследва и предмета на музеологията – „кръг от обективни закономерности, отнасящи се към процесите на натрупване и съхраняване на социална информация и предаването на знания, традиции, представи и емоции чрез музейните предмети и към процесите на възникване, развитие и общественото функциониране на музеите и музейното дело” [5].

В тази връзка, Симеон Недков свързва най-тясно музеологията с библиотекознанието и архивознанието. В основата на това се корени историческата обосновка за съвместното съществуване на културните институти – библиотеки, архиви и музеи. Научната комуникация между тях се осъществява поради близостта им в целите, които си поставят и методите за реализирането им.

Тя датира още от Античността с гръцкото светилище Акропола, където се пазела държавната хазна, помещавали са се библиотека и картинна галерия. Символ на човешкото знание, наука и култура остава Александрийската библиотека със забележителния си архитектурен ансамбъл от университет, обсерватория, ботаническа градина, зоопарк и библиотека [6].

Античната традиция е продължена от Британския музей, в който днес функционират 3 библиотечни отдела, включващи ръкописи и архивни документи; колекция от монети и медали; сбирка от рисунки и гравюри; научно-изследователска лаборатория за реставрация и консервация; художествено-археологически отдели. Националният център за модерно изкуство „Жорж Помпиду” или „Бобур център” (*Centre national d'art et de culture Georges-Pompidou*) е френският пример за подобен комплексен културен институт [7].

За България такъв пример е създаването на първия български музей в гр. Свищов през 1856 г. В тази връзка Симеон Недков цитира съобщение от в. „Турция” бр. 49 от същата година, където се казва, че „читалището-музеон ще бъде книгохранителница, съставена от различни езици и стари останки и ръкописи” [8]. През Възраждането музейните сбирки към българските читалища включват редица ръкописи, старопечатни книги, грамоти и др.

След Освобождението издирването и съхранението на писмени паметници продължава да е една от основните задачи на българските музеи. Нещо повече, в края на XIX век големите български библиотеки и музеи започват съществуването си като една институция. След създаването на Публичната библиотека в гр. София, към нея е обособена музейна сбирка, която много скоро след това прераства в музеен отдел и през 1892 г. се отделя като самостоятелна институция. С указ на княз Фердинанд от 1 януари 1893 г. се учредява Народен музей в гр. София със самостоятелен бюджет и печат. По-късно от него се отделят етнографската и художествената сбирка, като се образуват Етнографски музей и Художествена галерия. Народният музей е преименуван на Народен археологически музей (1909 г.), а през 1948 г. се слива с Археологическия институт и днес е известен като Национален археологически институт с музей при БАН. А създадената след Освобождението Публична библиотека е днешната Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий”, съхраняваща националната книжовна памет и поддържаща системата от библиотеки в България.

Друг такъв пример е създадената през 1879 г. Областна библиотека и музей в гр. Пловдив от директора на Народното просвещение – Йоаким Груев. През 1882 г. генерал-губернаторът Александър Богориди постановява със закон публично-

административния ѝ правилник за устройство и управление. През 1945 г. от Областната библиотека и музей се обособяват две институции, известни днес като Регионална библиотека „Иван Вазов” - Пловдив и Регионален археологически музей - Пловдив. След разделянето им, специализираната литература в областта на археологията, архитектурата, историята, нумизматиката и епиграфиката остава в Музея.

В началото на XX век пример за такъв модел библиотечен център в България е Столичната градска библиотека. Тя е създадена през 1928 г., като включва три отдела: библиотека, музей и архив. Разрастването на библиотечния фонд води до децентрализация на отделните звена.

С илюстрирането на тези факти не се цели да се прави историческа реконструкция на развитието на музеите и библиотеките като институции в България, а по-скоро да се потвърди заложената в историческото традиционна комуникация между тях, както и ролята на тази комуникация в опазването на националното културно наследство. Във времето и пространството, струва ми се, романтиката на тази взаимовръзка се изчерпва с обособяването на емблематични български институции, развиващи се по собствен път. Рядкост е съвместната им информационна дейност, въпреки че по отделно развиват такава. Бързоразвиващите се компютърни технологии в началото на XXI век предоставят такова сътрудничество в дигитална среда. Нещо повече, условията на цивилизационното развитие изискват от съвременните общества съвместяване, допълване и усъвършенстване като спирала с възходяща посока на движение. Образованието, знанието, информацията и комуникацията са посочени като същност на човешкия прогрес в приетата през 2003 г. в Женева от ООН Декларация за принципите на първата фаза на Информационното общество. В отговор на такава теза, през 2008 г. Европейската комисия обединява културно-историческото наследство на Европа в обща информационна платформа – EUROPEANA – онлайн библиотека, музей и архив. С присъствието си в нея, български библиотеки и музеи разчупват традиционните си форми на комуникации по между си.

В *Europeana Local* си партнират Регионална библиотека „Пенчо Славейков” Варна, Музей на Възраждането, Музей по история Варна и Държавен архив Варна.

Библиотеката към Регионален археологически музей Пловдив е първата музейна библиотека, която се включва в мащабен проект, какъвто е *EuropeanaPhotography*, част от EUROPEANA, като партньор в националния проект на ЦБ на БАН и ФНАБИС. Пловдивският музей участва със стъклени плаки на археологически артефакти, представяйки археологическото наследство на Филипопол.

В интернет платформа Регионалната библиотека „Емануил Попдимитров” и Регионалният исторически музей в гр. Кюстендил образуват обща електронна информационна база „Старопечатни, редки и ценни издания”, към която са привлечени и Гимназия „Неофит Рилски, Държавен архив и Църковната библиотека при храм „Успение Богородично”.

Комуникационният процес между културните институции се задвижва от класическото през традиционното към креативното изпълнение на електронна текуща информация. Изискванията на съвременната информационна среда трансформира класическия тип библиотека и музей в нова медия, но не променя основната им задача - да осигуряват достъп до информация, необходима за извършване на научно-изследователска дейност. Основополагащ е принципът да се разглеждат като подсистеми на глобалната информационна система като база на информационното общество. За целта се изисква от тях безпрепятствено откриване на източниците на информация, съхранявани и подредени на подходящи места, а това означава за книгите – в библиотеки, за веществените паметници – в музеи. В такъв случай, какво се случва с книжните колекции в българските музеи - обект на настоящата статия.

Оказва се, че недостатъците при формирането им като библиотечен фонд и интегрирането им сред музейните фондове са много. Първо, по отношение на тяхното съхранение, те се опазват заедно с други музейни предмети от различни материали. Някои от тях са включени в основния фонд на музея като „редки и ценни издания“, „старопечатни книги“, други като издания на музея – известия, годишници – са част от научно-спомогателния фонд, и само една малка част от книгите в музеите са обособени в библиотечен фонд. Второ, в повечето случаи, много полезна и ценна литература се превръща в „експонат“, чието съществуване в музея или е прието като даденост, или е малко познато от работещите там поради отсъствието на библиотечен специалист и библиотечна система за поддръждане на информацията.

Библиотечните колекции към музеите слабо присъстват и в научните изследвания. Като изследовател на съвременните проблеми на българските музеи, Симеон Недков изтъква тяхната значимост, защото „библиотеки към музеи подпомагат основните музейни дейности: колекциониране, фондова работа, научно-изследователска, експозиционна и работа с музейни посетители”[9].

Все повече се осъзнава необходимостта да се разкрият библиотечните фондове към музеите - до каква степен се усвояват и доколко са достъпни, но не се намира моделът, по който това да се случи. Музеите нямат богатия опит на библиотеки в информационното обслужване и въвеждането на информационно-комуникационните технологии (ИКТ) в дейностите си. Затова, още през 2003 г., когато стартира Програма за културен туризъм, Недков определя водещо място на библиотечно-информационните специалисти при осъвременяването на цялостната информационна дейност на музеите.

Друг е въпросът, че музейната комуникация почти винаги е профилна и се кодира чрез артефактите на съответните музеи – археологически паметници, исторически паметници, природни, художествени и етнографски материали. Тази рамкираност на взаимоотношенията затруднява въвеждането на устойчиви политики за изграждане на Единна информационна мрежа между българските музеи. Повечето от тях присъстват в интернет пространството чрез свои Уеб-страници, а една малка част с артефактите си участват в междуинституционални електронни обединения, за които се спомена по-горе в статията. Това, обаче, не е достатъчно, за да бъдат адекватни за специфичната нова информационна среда.

Нещата се променят бързо, бъдещето им е в изпреварващото дефиниране на проблемите и планиране на действия за тяхното разрешаване. Дигитализирането на информацията, създаването на електронни ресурси като нов тип услуги, не просто изградиха хибридни институции със съвместяване на традиционното и модерното, а се превърнаха във валиден формат в научното общуване.

Технологичните промени са първопричини за преосмисляне формите за комуникация между културните институции – музеи. Затова те трябва да разчупят традиционния комуникационен процес по между си, като с помощта на ИКТ материализират информацията в съвършено нов комуникационен код, едновременно разпознаваем и приемлив от всички музейни работници и в същото време, отговарящ на изискванията на информационното общество.

Възможна алтернатива е разкриването и усвояването на библиотечните им колекции в локални бази данни по примера на българските обществени библиотеки. ***Интегралният подход се изразява в системно информирание на постъпили и съхранявани документи в книжните фондове на музеите, както и разменяне на тези документи чрез изграждане на обща електронна база данни – Единна музейна мрежа на библиотечните колекции.***

Кои са специалните библиотеки. Идентифициране на обекта на изследване

Съвременната концепция за библиотеките проличава в тяхната типологизация - групирането им по качествени, обективни и значими признаци, които синтезират общото и особеното, сходствата и различията. По този начин се осъществява тяхната идентификация.

При типологията на библиотеките основните единици, които се използват са „тип” и „вид”. Типът на библиотеките предполага групиране на библиотеките по няколко признака едновременно, при което първият става главен, водещ, типологичен признак. Отделните признаци могат да бъдат включени в различни групи. Количеството възможни типове библиотеки не е ограничено. Процесът на по-нататъшно групиране по детайли определя видовете и подвидовете библиотеки. Класификацията по своята същност е групиране на библиотеките на основата на един признак или съвкупност от количествени признаци. Класификацията е емпирическа категория, при която групирането може да бъде: по големина на фонда; по численост на персонала; по броя на читатели и др. Класифицирането по основни количествени критерии е полезна информация, но тя не разкрива концептуалната категория библиотеки.

Като основни видове библиотеки в Европа се считат специални, научни и публични. Често определят като отделен вид университетските (академичните) библиотеки. Като много интересно, своевременно важно за обществото, но недостатъчно разработен тип, се откроява националната библиотека. Понякога националните библиотеки се определят като разновидност на специалните и публичните библиотеки [10].

Според традиционните професионални раздели българските библиотеки биват: **обществени, академични/университетски, училищни, научни и специални.**

Към 2000 г. действащите библиотеки в страната са 6942 по данни на Националния статистически институт. Към 2004 г. председателят на ББИА, Ваня Грашкина, посочва съществуването на 6900 библиотеки, от които: над 3300 читалищни, над 2500 училищни, около 70 университетски и над 300 научни и специални библиотеки. По последни данни на НСИ от 2002 г. 25% от училищните и читалищните библиотеки са без дейност.

След 2002 г. държавната статистика не събира пълна информация за библиотеките, а само за тези с фонд над 200 000 библиотечни документи.

За 2012 г. според НСИ библиотеките по вид са 47 с фонд над 200 000 броя. Сред тях са Националната библиотека „Св.св. Кирил и Методий”, 27 регионални библиотеки, 4 читалищни и градски библиотеки, 11 библиотеки към висши училища и 4 специални библиотеки. Общият им библиотечен фонд е 32 988 хил. библиотечни документи: книги, продължаващи издания – вестници, списания, бюлетини и др.

На Уеб-страницата на Министерството на културата на Република България пише: „3000 читалищни библиотеки изграждат мрежата от общодостъпни библиотеки в България. Функционират още библиотеки в университети, научни звена, училища. Към месец октомври 2012 г. библиотеките в страната са не по-малко от 3 500” [11].

Българската библиотечно-информационна асоциация (ББИА) възприема следните типове библиотеки: Национална библиотека „Св.св. Кирил и Методий”, научни и специални, университетски, регионални, общински и читалищни. По този тип са подразделени и библиотечните членове в ББИА.

Библиотеките към музеите са с профил на „специални библиотеки”. Според международния стандарт ISO 2789:2013(E) „Information and documentation. International library statistics” („Информация и документация. Международна библиотечна

статистика”) специалните библиотеки обхващат една научна дисциплина или определена област на знанието или специален регионален интерес. Отликата им се състои в по-тесния читателски обхват. Те са призвани да удовлетворяват читателските интереси и информационни потребности преди всичко на специалисти, свързани с научна и производствена дейност и с подготовка на висококвалифицирани кадри. В зависимост от това, Стандартът предлага следната класификация на специалните библиотеки: правителствени – агенции и международни организации, медицински, професионални и към научни асоциации, индустриални и търговски, медийни, регионални и такива към доброволни организации.

Трудно може да се направи характеристика на мрежата специални библиотеки у нас поради липса на изследвания по въпроса. Затова, по последни данни на НСИ от 2005 г. като специални библиотеки са се определяли общо 184 такива [12]:

- към научни учреждения (36)
- към централни ведомства (16)
- към партийни и обществени организации (4)
- технически (19)
- медицински (38)
- **към театри, музеи и архиви (63)**
- педагогически (8).

Съвременната библиотека все повече се възприема като комуникационна система, предназначена да обслужва конкретна група потребители, което се изразява в предоставянето на поисканите документални ресурси. Също така съвременната библиотека – това е културно-информационен център, система за съхранение, подреждане и предоставяне на социална информация. Въвеждането на новите ИКТ позволява всички тези функции да се извършват и в дигитална среда. Възникна алтернатива на традиционната библиотека извън нейната сграда в цифров формат, чийто хибрид очерта нова линия на комуникация с потребителите, нови концепции на работа и нови ценности.

На тази основа трябва да се подчинява библиотечният мениджмънт в днешните специални библиотеки, като приоритет е развитието функционалността на специфичността за сметка на задълбочаване на приоритетните направления на техните дейности. Отличаването им в типологизиран план от останалите видове библиотеки следва да бъде въз основа на **системно-функционален подход**. Критериите в този случай се явяват, от една страна, *функционален* - насоченост на дейностите към информационна, обучаваща, социализираща посока и, от друга страна, *системен* за взаимодействие със системата. Системният признак може да бъде открит - към други видове библиотеки, музеи или други културни институции; закрит - само между музеи; или групиран – към различните видове културни институции едновременно. Комбинирането на тези признаци позволява да се изгради една съвременна матрица на научна комуникация, която дава възможност да се проведат по-нататъшни изследвания на характеристиките, ролите и възможностите на съвременните български специални библиотеки.

Насоки, решения и изводи

Реализирането на нова стратегия в библиотечно-информационната дейност на специалните библиотеки към музеите е невъзможно без внедряване на автоматизирана библиотечна технология и използването на съвременните информационни комуникации. Правилното решение на този проблем има изключително важно значение

за превръщането на тези библиотеки в средство за успешна научна комуникация между българските музеи.

С идентифицирането профила на специалните библиотеки се улеснява избора, адаптацията и внедряването на готов програмен продукт за автоматизация на дейностите им. Основните характеристики на продукта трябва да бъдат следните:

1. Комуникативност – да дава възможност за обмен на данни с други библиотеки. Съвременните библиотеки използват формата MARC 21, който осигурява програмна съвместимост, предпоставка за национална и международна интеграция.
2. Адаптивност – регламентиране на формите за материализация на информацията, като се има предвид спецификата на музеите. Модулният принцип на програмата да се адаптира към профила на музейните библиотеки, да се съобрази с техните задачи, цели и потребителска група.
3. Възприемчивост – да бъде разпознаваем от музейните специалисти и от потребителите на специалните библиотеки, като позволява лесно ориентиране в базата, различни възможности за търсене в нея, достъпност и удобство за експлоатация, без да се създава чувство на несигурност и плахост.
4. Надеждност – наличие на средства за защита на базата данни при нейната експлоатация независимо от обема масиви.
5. Усъвършенстване – програмният продукт да бъде отворен във всеки един момент за развитие, подновяване, прибавяне на елементи, подобряващи състоянието и възможностите на базата данни, съобразено с условията на непрекъснато променящата се информационна среда.
6. Договореност – всички условия при внедряването на съответната автоматизирана програма трябва да са подчинени на отговорни взаимоотношения между фирмата-доставчик и музея-потребител, получател. Тези условия трябва да включват: гаранция при експлоатация на продукта, собствена приложна програма, обучение на персонала, актуализация.

В България съществуват няколко възможни специализирани софтуера, които могат да отговорят на поставените характеристики за програмен продукт. Всеки един от тях би бил алтернатива на локалната библиотечна мрежа в съответния музей, адаптирана на по-късен етап в свободна такава.

Фирма „**SoftLib**” обслужва повече от 180 библиотеки и институции чрез интегрираните библиотечно-информационни системи **e-Lib, версия 3.2** - за работа в среда на Windows 95, 98, NT, 2000, 2003, XP; и **i-Lib, версия 3.1** – за представяне на база данни в Интернет. Системите са разработени на основата на програмния продукт CDS/ISIS на модулен принцип. Музеите, които използват модулите на фирма „SoftLib” са Регионален археологически музей Пловдив чрез автоматизиране на библиотеката си с модул „Електронен каталог-Книги”, Исторически музей Кюстендил, Къща-музей „Пенчо и Петко Славеиков”, Музей на народните художествени занаяти и приложни изкуства – Троян и Национален военноисторически музей София.

Другата фирма „**PC-TM**” предлага програмния продукт **AB**, както и услугата **Интернет каталог**, която може да се ползва и от най-малки библиотеки. Софтуерната фирма обслужва 323 библиотеки към началото на 2015 г.: 65 университетски библиотеки, 11 регионални библиотеки, 198 читалищни библиотеки, 42 училищни, 29 специализирани библиотеки. Сред музеите, ползващи този софтуер са Регионален исторически музей Пазарджик за автоматизация на библиотеката си, Исторически музей Стара Загора, както и Регионален археологически музей Пловдив с модулите „Научен архив” и „Деловодство”.

Възможна софтуерна платформа за библиотеките към музеите е и използваната от НАБИС (Национална академична библиотечно-информационна система), разработена от „Ex Libris”. Програмният продукт **Aleph 500** е интегрирана библиотечна система за книжни колекции, който се прилага от двете най-големи академични библиотеки – ЦБ на БАН и УБ на СУ „Св. Климент Охридски”.

Представените софтуерни продукти кореспондират с международния формат MARC 21 за обмен на данни. Модулните принципи са напълно адекватни на многоаспектната библиотечна дейност: обработка на библиотечните фондове, обслужване на потребители (в локална мрежа и онлайн), издателска дейност (информационни бюлетини, библиографии, сканиране), фотографска информация (персоналии, летописи), междубиблиотечно заемане, информационно представяне на базите в интернет, администриране, сервизни функции и конвертиране на данните в различни формати.

Последваща стъпка след изграждане на локални бази данни на музейните библиотеки е интегрирането им в обща електронна мрежа по примера на обществените и академичните библиотеки. Концепцията на обединените електронни ресурси се съдържа в „бранирането” на библиотечните услуги - посланието да съхраняват, опазват и популяризират националното културно наследство като осъществяват чрез световната интернет мрежа активна комуникация с обществото, за да не останат извън вниманието му и то никога не осъзнае колко много пропуска като не се е възползвал от тях. С национално значение е кооперираната библиографска система и услуга COBISS. С над 150 000 библиографски описания е създадения между регионалните библиотеки обединен каталог РЕГИНА с програмния продукт i-Lib на SoftLib. Със същия софтуер е и сводният каталог „Старопечатни, редки и ценни издания”, както и РЕГИНА ПИ – „Обединен каталог на периодични издания до 1944 г. Дигитални колекции”.

Установяването на комуникационна сигурност е в основата на реализирането на тези проекти. Създадена веднъж, комуникационната ситуация по най-лесен начин се превръща в ситуация на потребление на информация и с участието си в такъв процес музеите със своите библиотечни колекции ще обогатят научното и културно развитие.

След избора на програмен продукт, важен елемент е маркетинг стратегията при създаване на общата електронна база данни на музейните библиотеки. Тя включва:

- Идентифициране на потенциалните библиотечни потребители или т.нар. сегментиране.
- Определяне на целевите групи, към които ще бъдат отправени библиотечните послания.
- Определяне на библиотечната организационна култура.
- Синергетизъм на ценности и интереси между участниците в проекта – музейните културни институции.
- Провеждане на изследване на потребителската аудитория, за да се установи ефективността на новата библиотечно-информационна политика в музеите.

Тази маркетингова стратегия може да бъде допълнена и от съвременната концепция за „вградените” библиотекари в общността, за близостта на библиотеките до хората, с което се доказва значимостта им за развитие на обществото и необходимостта от инвестиции в тази посока. За целта Джеймс ЛаРу (ръководител на Библиотечната система на окръг Дъглас, Колорадо) счита за достатъчно: „да се каталогизира местната общност”, да се изградят взаимоотношения, да се определи къде намесата на библиотеката ще доведе до добавена стойност, да се мисли стратегически и да се вложат усилия [13]. Ето защо, привличането на библиотечно-информационни специалисти в музеите е следващ важен елемент. Те могат професионално да изпълнят задачите, свързани с изграждането на локалните електронни бази данни на книжните колекции,

интегрирането им в обща такава база и популяризирането ѝ пред обществената аудитория. При музеите, които не могат да назначат библиотечен специалист за постоянно, вариант е и концепцията **аутсорсинг (outsourcing)** за използване на външни/чужди компетенции за определен период от време.

Веригата от елементи и Създаването на иновативни възможности за споделяне на библиотечно-информационните ресурси на музеите и реализирането им в обща информационна мрежа отговаря на принципите на приетата от ООН **Леонска декларация за достъп до информация и развитието**, която цели значително да подобри живота на хората през периода 2016-2030. Водещият принцип на Декларацията е свързан с увеличаването на достъпа до информация и знание в подкрепа на грамотността, като основен стълб на устойчивото развитие. В тази връзка, според Декларацията информационни посредници са библиотеките, архивите, организациите на гражданското общество, лидерите на общности и медиите, защото те имат уменията и ресурсите да помагат на правителствата, институциите и отделните хора „да обменят, организират, структурират и разбират данни, които са от решаващо значение за развитието”. Нещо повече „подобрената ИКТ инфраструктура може да бъде използвана, за да разшири комуникациите, да ускори доставката на услуги и да осигури достъп до важна информация...Библиотеките и други информационни посредници могат да използват ИКТ за преодоляване на пропастта между националната политика и местното ѝ прилагане, за да се гарантира, че ползите от развитието достигат до всички общности” [14].

Дигитализирането на документите е важно за развитието на науката, културата и образованието на обществото и осигуряването на тяхната продължителност и трайност във времето е обект на Ванкувърската декларация на ЮНЕСКО и Университета на Британска Колумбия от 2012 г. В препоръките се засяга призива към ЮНЕСКО да подкрепи работата на международната архивна, библиотечна и музейна общност в изработването на международна правна рамка за изключенията на авторското право, за да се осигури опазването на културното наследство в дигитален формат и достъпа до него по подходящ начин. Също така в Декларацията се призовава и частния сектор да се кооперира с архиви, библиотеки и музеи и други подобни организации за осигуряване на дългосрочна достъпност на дигиталната информация.

От така изнесенния проблем може да се направят следните **изводи**:

- Традиционната комуникация между българските библиотеки и музеи се корени в историческата обосновка за съвместно съществуване между тези културни институции.

- Бързоразвиващите се компютърни технологии в началото на XXI век променят традиционната комуникация между библиотеки и музеи, като създават нова – в дигитална среда, където чрез общи интернет платформи тези културни институции си сътрудничат с цел опазване и популяризиране на културното наследство.

- Класическият тип библиотека и музей чрез ИКТ се трансформират в нова медия, но не се променя основната тяхна задача - да осигуряват достъп до информация, необходима за извършване на научно-изследователска дейност. Оказва се, че в много от българските музеи съхраняването, използването и популяризирането на книжните колекции е незадоволително, поради липсата на ИКТ в дейностите им.

- Библиотеките към музеите са част от библиотечната система „специални библиотеки”. Предвид профила си (те обхващат една научна дисциплина или отделен отрасъл от знанието и имат по-тясна читателска аудитория), отличаването им от останалите видове библиотеки трябва да следва системно-функционален подход –

взаимодействие със системата (библиотечна или музейна) и насоченост на дейностите към информационна, обучаваща, социализираща посока.

- Разкриването на библиотечните фондове към музеите чрез въвеждането на специализирани програмни продукти и интегрирането им в обща електронна база данни, достъпна чрез световната интернет мрежа, се явява нов модел на научна комуникация между музейните институции. От друга страна, като се има предвид, че комуникацията между самите музеи в много отношения е кодирана според профила на музея, това ще разчупи рамкираността в отношенията им.

- Реализирането на поставените иновативни решения в българските музеи изисква не само въвеждането на ИКТ, но и стратегическа програма със стратегическо мислене, лидерско отношение, последователност и устойчивост в интересите и сътрудничеството, привличане на библиотечни специалисти и ефективност на новата информационна услуга с цел задоволяване потребностите на музейната аудитория.

Това, което характеризира новата система на комуникация, базирана на дигитализираната интеграция на голям брой послания, е фактът, че включва всички културни проявления. Музейните институции и библиотеките към тях са част от системата генератори на информационна грамотност и образование.

Музеите чрез своите библиотеки трябва да се ангажират да предлагат на научната си общност качествен достъп до книжните си ресурси; да обърнат специално внимание на специфичната си потребителска група; ефективно да използват информационно-комуникационните технологии. В допълнение, сътрудничеството между тях чрез разкриване и взаимно използване на библиотечните колекции е нов модел на научна комуникация в дигитализацията, изграждане на стабилна музейна инфраструктура, осигуряваща свободен достъп до знанието и ключов индикатор за развитие на научно-изследователската дейност в българските музеи.

Цитати:

[1] Закон за културното наследство. Чл. 24, ДВ, бр. 19, 13 март 2009, 11.

[2] Закон за културното наследство. Чл. 26 и чл. 27, ДВ, бр. 19, 13 март 2009, 11-12.

[3] Закон за културното наследство. Чл. 34, ДВ, бр. 19, 13 март 2009, 13.

[4] Закон за културното наследство. Чл. 53, ДВ, бр. 19, 13 март 2009, 15.

[5] Недков, Симеон. (1998). *Музеи и музеология*. София: Лик, 10.

[6] Минчева, Калина. (2013). Еволюция на модела „библиотека-архив-музей“, *Общество на знанието и хуманизмът на XXI век: Нац. науч. конф. с международ. участие*, т. 10, 541-542.

[7] Недков, Симеон. (2001). Интеграционните процеси между библиотеки, музеи и архиви, *Библиотечната система в България: доклади, X Нац. науч. конф., 7 юни 2000*. София: СБИР, 55-56.

[8] Недков, Симеон. (1998). Книжовните фондове в българските музеи, сб. *Библиотекознание, библиография, книгознание*, сб. 7, 175.

[9] Недков, Симеон. (2003). Библиотечно-информационните центрове в музеите и тяхното всестранно сътрудничество с музейната колегия, *Библиотечното сътрудничество – настояще и бъдеще; Идеи и перспективи за изследвания в областта на писмените комуникации: Сборник доклади, XIII Нац. науч. конф.* София: СБИР, 60.

[10] Гусева, Е. Н. (2008). *Проблема типологии библиотек: основные тенденции*, сп. Библиосфера, № 2, 29.

[11] Министерство на културата на Република България. Дирекция по изкуство и култура. <http://mc.government.bg/page.php?p=58&s=429&sp=67&t=63&z=229>, последно посещение на 12.02.2015.

- [12] Дончева, Анета, Ваня Грашкина-Минчева, Елена Георгиева. (2014). *Общо библиотекознание. Библиотечен мениджмънт*. София: ББИА, 107.
- [13] Попова, Ана. (2014). Справочна работа за общността или професионализъм извън сградата на библиотеката, сп. *ББИА онлайн*, бр. 5, 24.
- [14] ИФЛА. (2014). Лионска декларация за достъпа до информация и развитието, сп. *ББИА онлайн*, бр. 4, 30.

Използвана литература

- Грашкина, Ваня. *Съвременно състояние на библиотеките в България*. София: СБИР. http://www.lib.bg/proekti/bul_bibl.pdf, последно посещение на 26.01.2015.
- Гусева, Е. Н. (2008). *Проблема типологии библиотек: основные тенденции*, сп. Библиосфера, № 2, 27-31.
- Дончева, Анета, Ваня Грашкина-Минчева, Елена Георгиева. (2014). *Общо библиотекознание. Библиотечен мениджмънт*. София: ББИА.
- Закон за културното наследство (2009). Държавен вестник, бр. 19, 13 юни 2009. 8-43.
- ИФЛА. (2014). Лионска декларация за достъпа до информация и развитието, сп. *ББИА онлайн*, бр. 4, 29-30.
- Лоу, Йесус, Йесус Кортес. (2012). *Приложение на логото по информационна грамотност: Наръчник по маркетинг*. София: За буквите-О писменехъ.
- Министерство на културата на Република България. Дирекция по изкуство и култура. <http://mc.government.bg/page.php?p=58&s=429&sp=67&t=63&z=229>, последно посещение на 12.02.2015.
- Минчева, Калина. (2013). Еволюция на модела „библиотека-архив-музей”, *Общество на знанието и хуманизмът на XXI век: Нац. науч.конф. с международ. участие*, т. 10, 541-545.
- Недков, Симеон. (1996). Опазване и съхраняване на книжовните фондове в българските музеи, *Библиотечни фондове – състояние, опазване и развитие: Доклади, VI Нац. конф., 5-6 юни 1996*. София: СБИР, 49-52.
- Недков, Симеон. (1998). Книжовните фондове в българските музеи, сб. *Библиотекознание, библиография, книгознание*, сб. 7, 175-178.
- Недков, Симеон. (1998). *Музеи и музеология*. София: Лик.
- Недков, Симеон. (2001). Интеграционните процеси между библиотеки, музеи и архиви, *Библиотечната система в България: доклади, X Нац. науч. конф., 7 юни 2000*. София: СБИР, 53-57.
- Недков, Симеон. (2003). Библиотечно-информационните центрове в музеите и тяхното всестрочно сътрудничество с музейната колегия, *Библиотечното сътрудничество – настояще и бъдеще; Идеи и перспективи за изследвания в областта на писмените комуникации: Сборник доклади, XIII Нац. науч. конф.* София: СБИР, 60-63.
- Палашев, Н. (2010). *Обществена комуникация (частна теория за комуникацията)*. София: За буквите-О писменехъ.
- Попова, Ана. (2013). Паметта на света в дигиталната епоха. Дигитализация и съхранение: Ванкувърска декларация на ЮНЕСКО и Университета на Британска Колумбия 26-28 септември 2012, сп. *ББИА онлайн*, бр. 1, 28-30.
- Попова, Ана. (2014). Справочна работа за общността или професионализъм извън сградата на библиотеката, сп. *ББИА онлайн*, бр. 5, 22-27.
- Толева, Петя. (2014). Музейната библиотека – традиции, иновативни политики и практики, *Годишник на РАМ Пловдив*, т. 12, 33-44.
- ISO 2789:2013 (E). (2013). *Information and documentation. International library statistics*. Geneva: ISO.